

Forundersøgelse for Nationalpark Smålandsfarvandet

Temaworkshop 2 - Landskaber & Kulturmiljøer - Opsamling fra bordkort

14. september 2025
Femø Kro & Feriecenter, Femø

Forundersøgelse om Nationalpark Smålandsfarvandet

Workshop 2 – Tema: Landskab & Kulturmiljøer

Opsamling af bordkort

Workshoppen var delt op i tre dele. Den første dedikeret til at tale om landskaber i området omkring Smålandsfarvandet, den anden til at tale om kulturmiljøer i området, og den sidste del var et åbent tema. Nedenunder følger en beskrivelse af de mest centrale tematikker på workshoppen.

Miljø

Et sundt miljø opleves som helt afgørende for både øernes og havets fremtid. Bekymringerne samler sig især om forurening, hvor iltvind, udledning af kemikalier og en generel skepsis overfor havdambrug nævnes som væsentlige udfordringer. Mange fremhæver, at forurening ikke hører hjemme i en nationalpark, og at rammerne bør sikre rent vand og et havmiljø, hvor naturen kan trives. Nogle peger også på, om sælerne er helt væk, som et konkret tegn på, at havet kan være under pres. Der efterlyses desuden mere bevaring, så landskabet kan beskyttes, og det nævnes hvordan storme og kraftig vind, har gjort indhug på skov og plantager.

Øernes identitet, kultur og udfordringer

Borgerne fremhæver gæstfrihed, nærhed og muligheden for at være sig selv som centrale elementer i ø-kulturen, og Femøes værdier – fred, frihed, fantasi, fremsyn og fællesskab – beskrives som noget, der understøtter øernes særlige livsstil og autenticitet. Mange huse og deres historier illustrerer lokal identitet og opleves som en del af det autentiske miljø. Flere peger på ønsket om større fokus på øerne og på øerne som helhed, hvor bedre samarbejde og fælles initiativer, f.eks. fælles læge, skole, indkøb og nye færgeforbindelser, kan styrke både hverdagsliv og samfundsliv. Affolkning nævnes som en udfordring, hvor få færgeafgange og høje priser gør det vanskeligt at bo fast, og hvor mange sommerhuse skaber weekendprægede lokalsamfund med få fastboere. Borgerne peger på politiske tiltag og støtte fra nationalparken som mulige midler til at fastholde og tiltrække beboere. Samtidig fremhæves idéer og eksisterende initiativer, der understøtter øernes identitet og livskraft, fx udnyttelse af det milde klima til frugtdyrkning, etablering af skovhaver og gårdbutikker, formidling af historier, eksisterende festivaler og ø-hop. Ø-livet beskrives som isoleret, men levende, hvor det autentiske miljø, gæstfrihed og nærhed opleves som centrale værdier, og hvor det særlige ved at vende tilbage, når andre tager af sted, er en del af livet på øerne.

Formidling

Der er et ønske om at styrke formidlingen og gøre øernes historier og kvaliteter mere tilgængelige, både for beboere og besøgende. Den gamle frugtcentral fremhæves som et oplagt sted til et velkomst- eller formidlingscenter, ligesom et lokalmuseum kunne bidrage til at samle og synliggøre fortællingerne om øernes natur, kultur og historie. Nye formidlingsformer, fx kort, lydguides, QR-koder, guidede forløb og samarbejder på tværs af øerne, peges på som mulige måder at skabe større oplevelse og sammenhæng. Festivaler og lokale arrangementer nævnes som vigtige samlingspunkter, mens ø-hop og bedre forbindelser kan bidrage til oplevelsen af øerne som et samlet øhav.

Frugtavl og landbrug

Frugtavlen er et centralt element i øernes historie, identitet og fremtidige potentiale. Mange familier har traditioner med frugtavl, og tidligere tiders frø-, frugt- og rodfrugtavl skabte økonomisk velstand i lokalsamfundet. Produktionen på Fejø, med blomster, æbler og pærer, samt Femøes frøproduktion af fx persille, kornblomster og rodfrø, fremhæves som særlig central, og der peges på muligheder for at videreudvikle lokale sorter og nye produkter som vin, cider og most. Historien om frugtsalgsforeningen, frugtcentralen og Æbleøen opleves som en unik fortælling, som kan formidles fx gennem et frugtavlmuseum eller et velkomstcenter. Sæsonbetonede oplevelser som blomstring om foråret

og plukning i efteråret kobles også til fortællingen, ligesom den historiske transport og handel understreger øernes rolle. Flere påpeger dog, at der mangler folk til at drive frugtavl i dag, og at den ikke nødvendigvis peger direkte mod fremtidens landbrug. Alligevel ser mange potentiale for både formidling, oplevelser og udvikling.

Natur

Naturen på øerne og i Smålandsfarvandet opleves som noget helt særligt, og flere peger på fuglelivet som en af området største kvaliteter. Strandenge, sletter, moser og ålegræs nævnes som værdifulde naturområder, hvor sjældnere arter som grønbroget tudse og sommerfugle gør nogle områder helt særlige og understreger deres betydning for biodiversiteten. Mange har en lyst til at komme tættere på naturen og opleve den på nært hold. Rågø nævnes som eksempel på et sted, der vækker nysgerrighed for naturen. Borgerne synes, det er spændende og vil gerne vide mere om, hvad der sker der. Naturen opfattes som et sted for oplevelser, ro og nærvær, og har stor betydning for hverdagen. Kombinationen af kultur og natur – hvor landskab, historie og dyreliv mødes – gør oplevelsen unik og værdifuld.

Vandet

Havet udgør en grundlæggende del af Smålandsfarvandets identitet og liv. Gennem tiden har vandet forbundet på tværs og mellem øerne, samt med omverdenen, og sejladsen nævnes som både en historisk tradition og en nutidig lyst, der fortsat binder samfundene sammen. De gamle sejlruiter og fortællingerne om mennesker, der byggede og sejlede skibe, ses som centrale kulturspor, ligesom stenalderbopladser under havets overflade vidner om, hvor langt historien rækker tilbage. Mange peger på behovet for at gøre disse fortællinger mere synlige, eksempelvis gennem formidling, museer eller besøgssteder. Samtidig er der en stærk interesse for at opleve havet og landet set fra havet – hvor himlen møder jorden, og Smålandsfarvandet beskrives som et sted med nogle af landets smukkeste sejlruiter. Forslagene spænder fra sommersejlads til Sakskøbing, nationalpark-rundfart samt kajak, dykning, havsafari og havcamping. Vandet fremstår dermed både som en bærer af historie og som en kilde til nye muligheder, der kan forbinde natur, kultur og lokalsamfund.

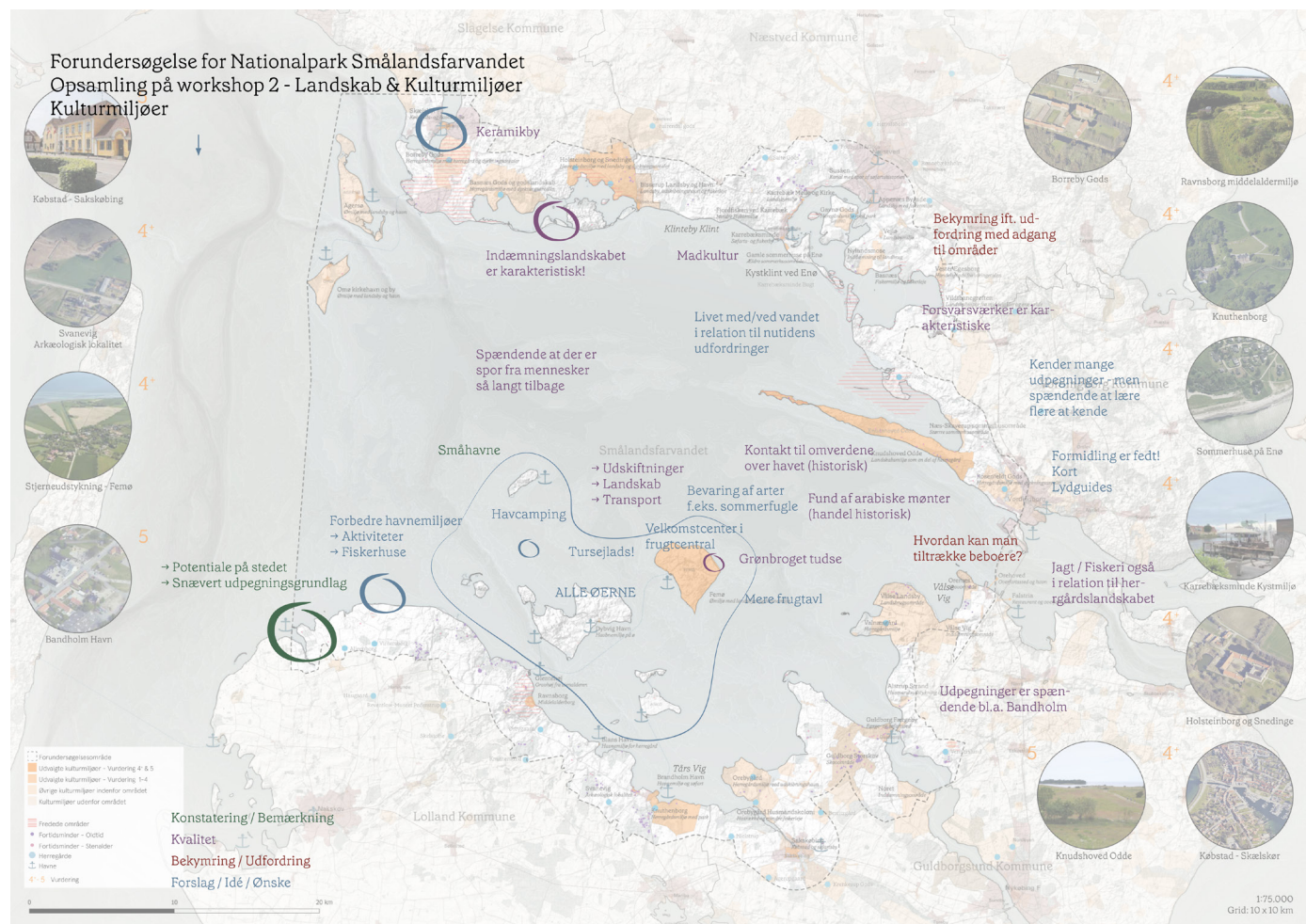
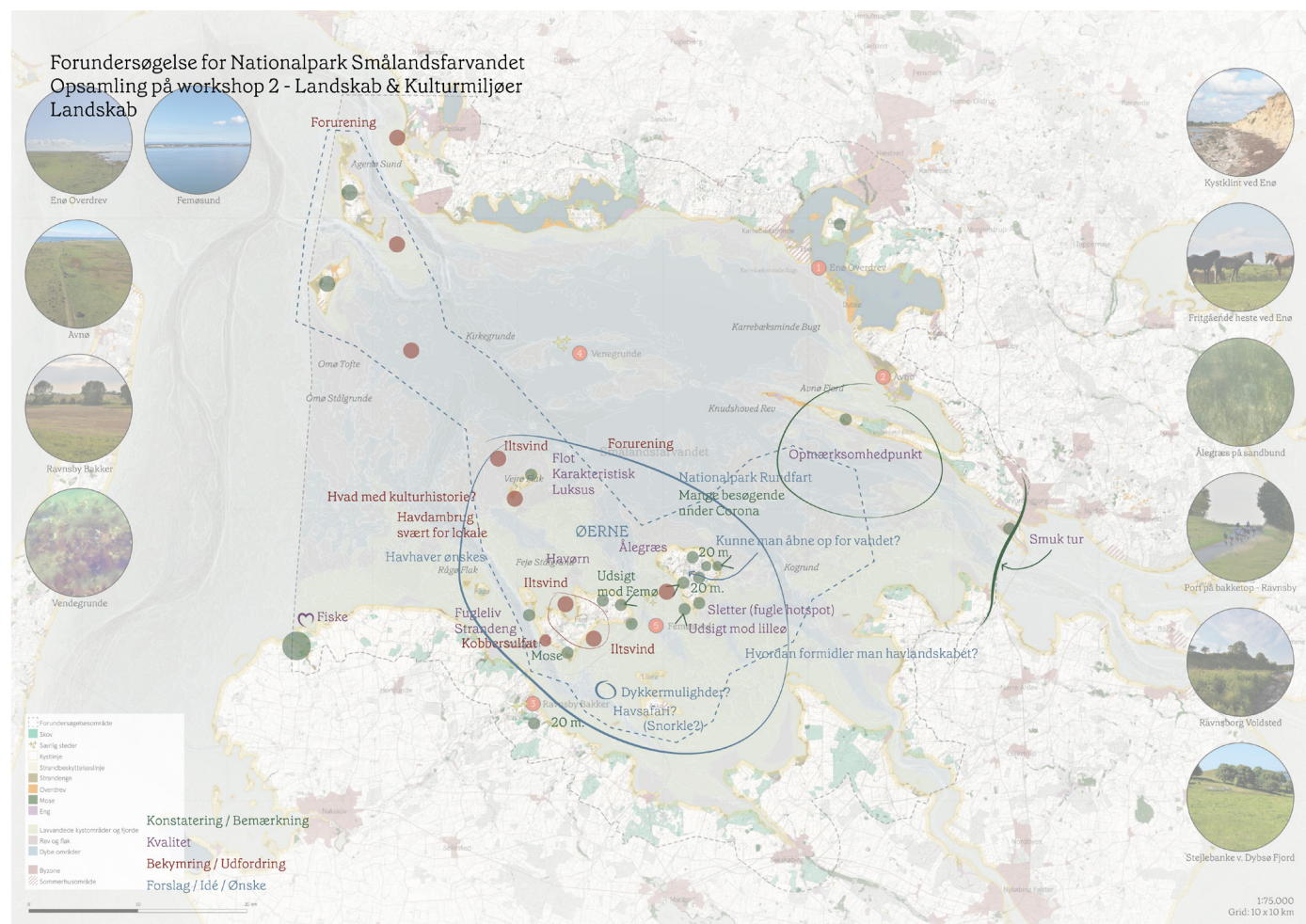
Landskab

Landskabet opleves som både smukt, varieret og karakteristisk, hvor kuperet terræn, strandvolde, indæmnings- og herregårdslandskaber skaber et unikt udtryk. Områder som Knudshoved, Enø og Avnø fremhæves som særligt attraktive, og udsigtspunkter som bl.a. Viksnæs og Valnæs giver mulighed for at opleve landskabet fra høje punkter, mens kyst, klinter og havet tilbyder perspektiver fra vandet. Borgere viser stor interesse for landskabets dynamik og de historier, der knytter sig til dets dannelse, og for samspillet mellem kultur og natur. Landskabet vurderes som resource-rigt, og stier samt udsigtsmuligheder skaber potentiale for naturoplevelser, formidling og ny turisme. Samtidig nævnes udfordringer med adgang til nogle områder.

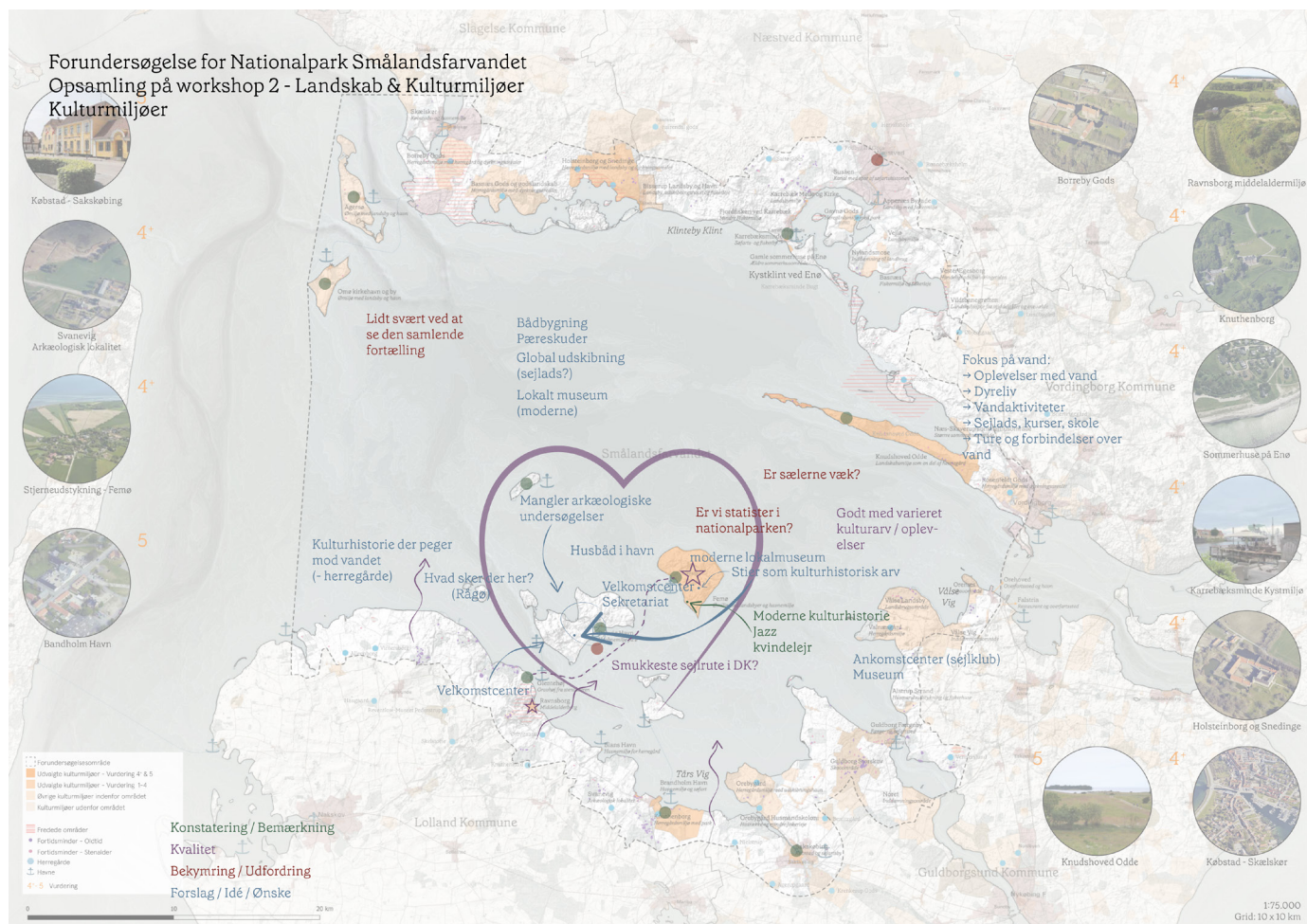
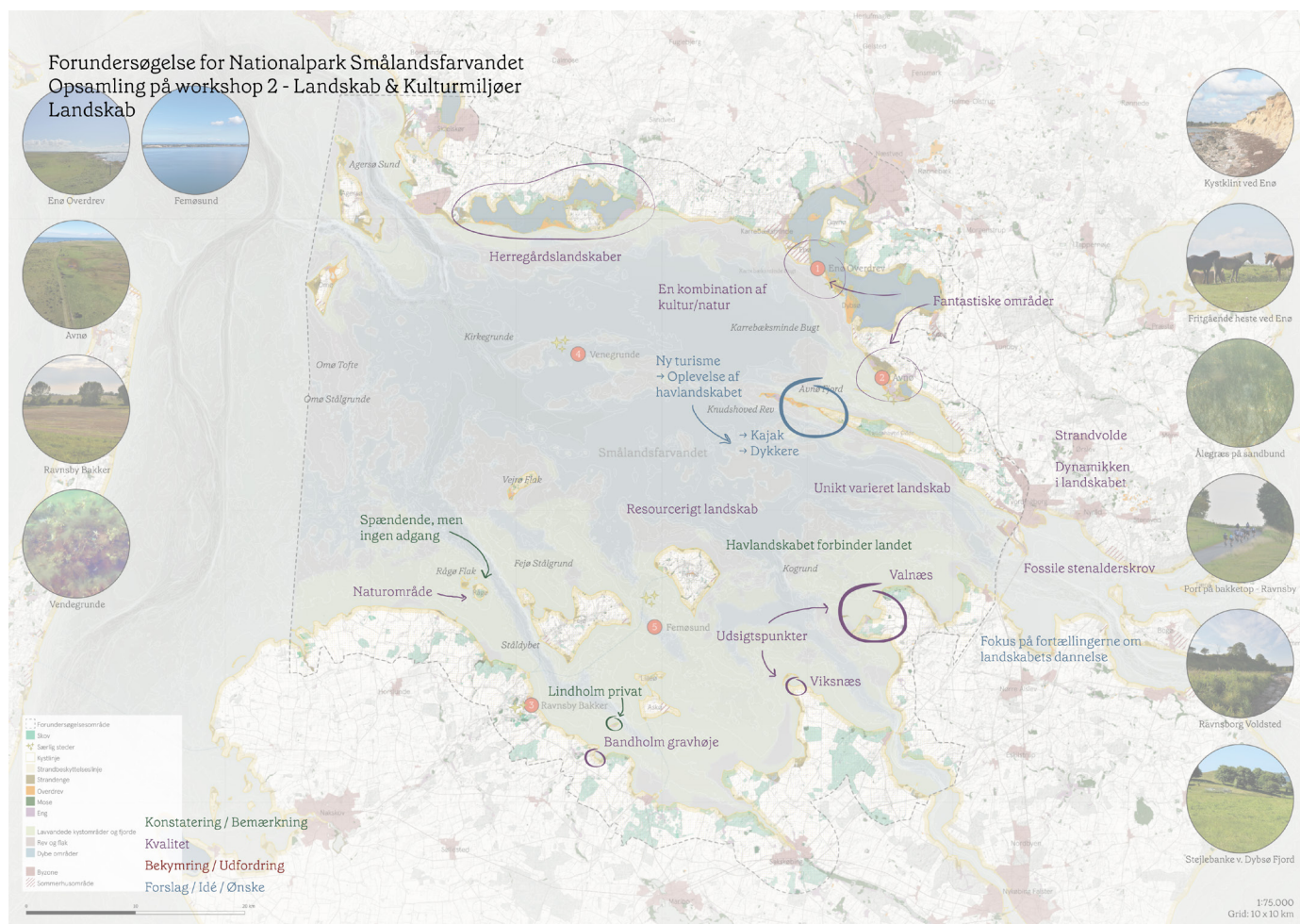
Kulturhistorie

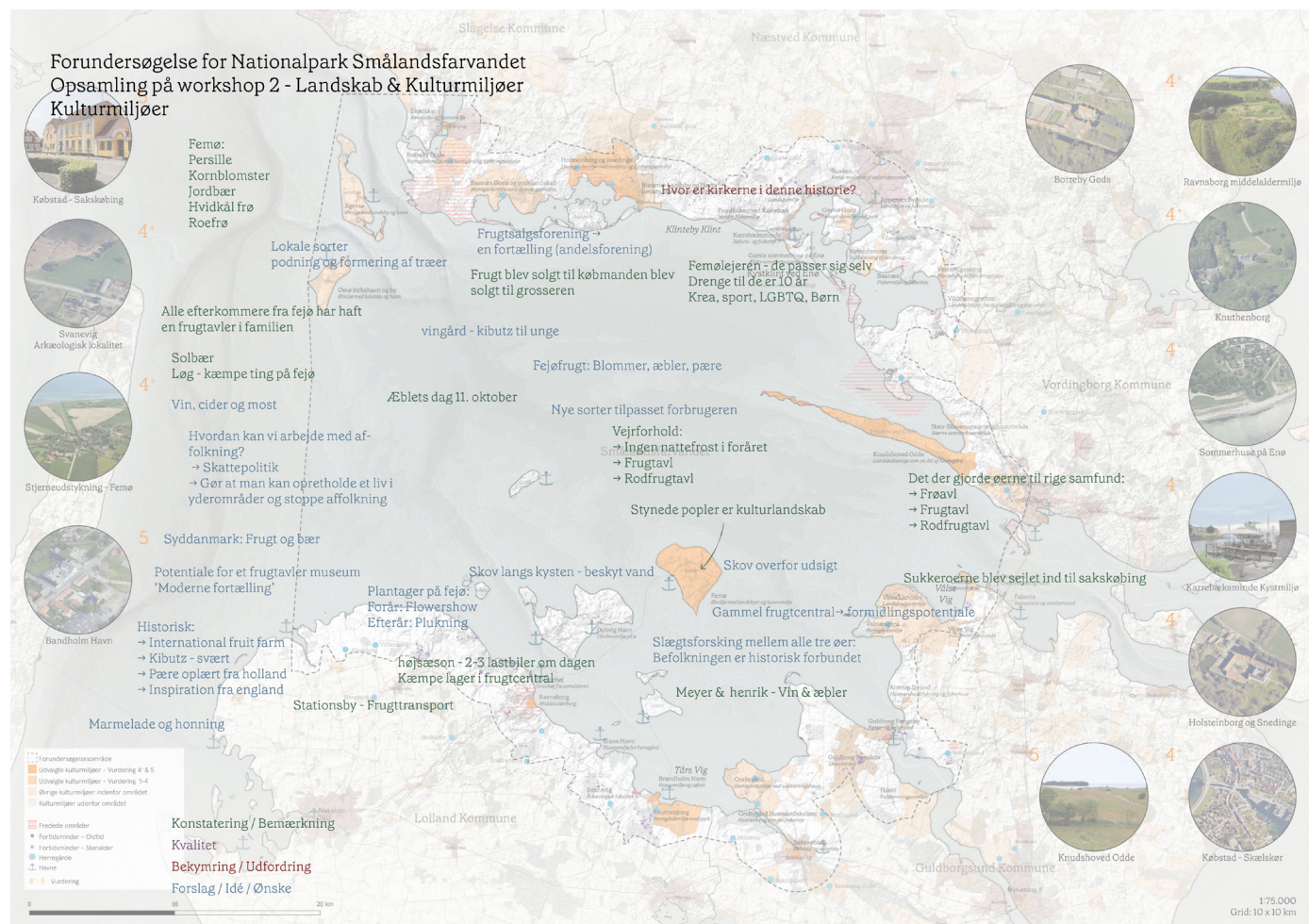
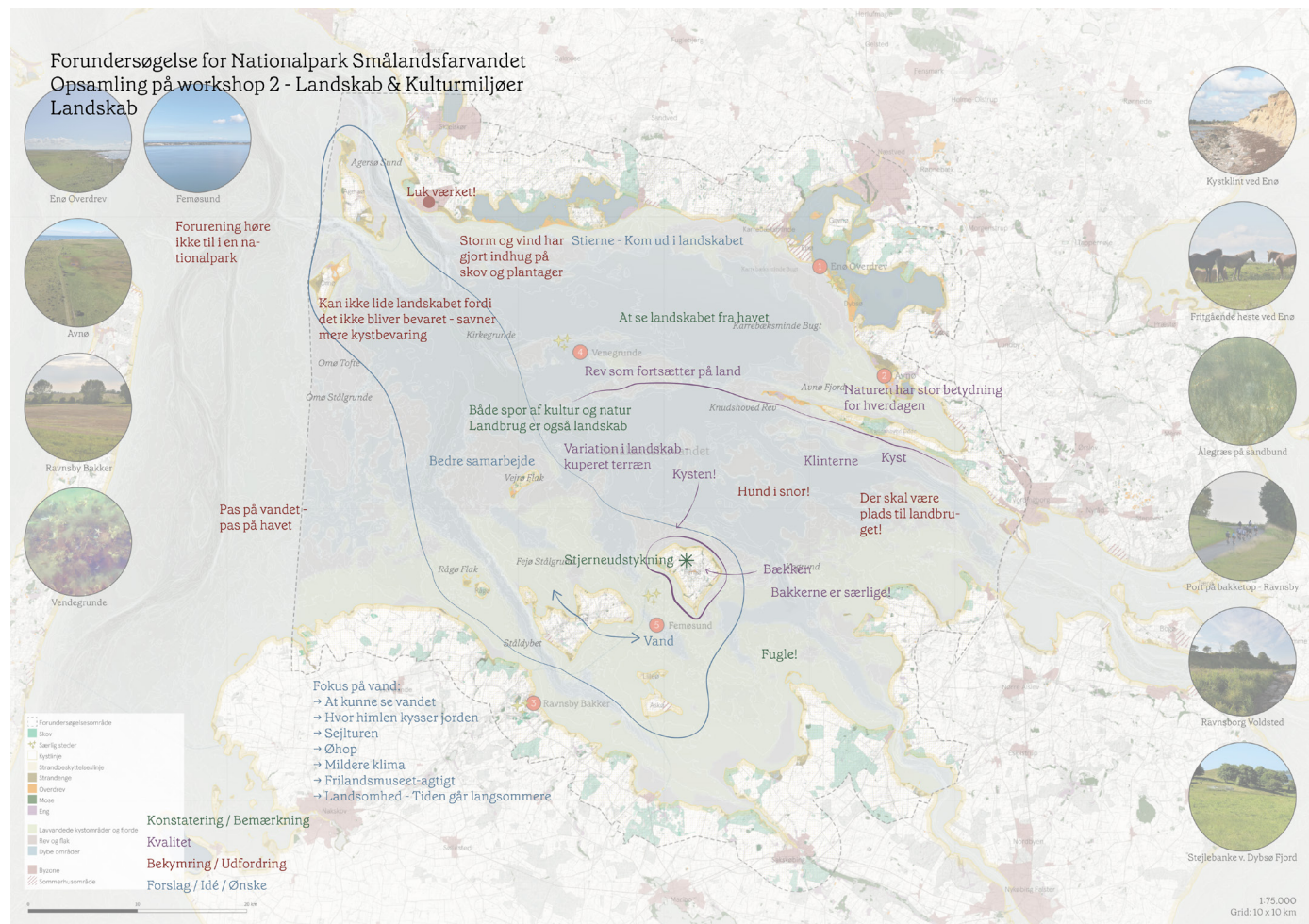
Kulturhistorien i området peger langt tilbage, bl.a. til stenalderbopladser, som mange gerne vil kunne besøge og opleve. Livet med og ved vandet fremhæves som særligt interessant i relation til nutidige udfordringer, og der er stor interesse for formidling gennem stier, museer og andre oplevelsestilbud, der kobler historie og landskab. Området rummer en varieret kulturarv med særlige spor som udskiftninger, stjerneudstyknings, gravhøje, forsvarsværker og karakteristiske landskaber, som opleves som værdifulde og fascinerende. Fortællingen om Smålandsfarvandets forbindelse til omverdenen vækker nysgerrighed og understreges bl.a. af fund som arabiske mønter, mens der peges på, at arkæologiske undersøgelser vil bidrage til større viden om områdets lange historie. Kulturhistorien opleves som tæt forbundet med vandet, landskabet og menneskers liv, og mange ser potentiale for at opleve historierne gennem både fysisk formidling og landskabet selv.

Digitaliserede bordkort med inputs

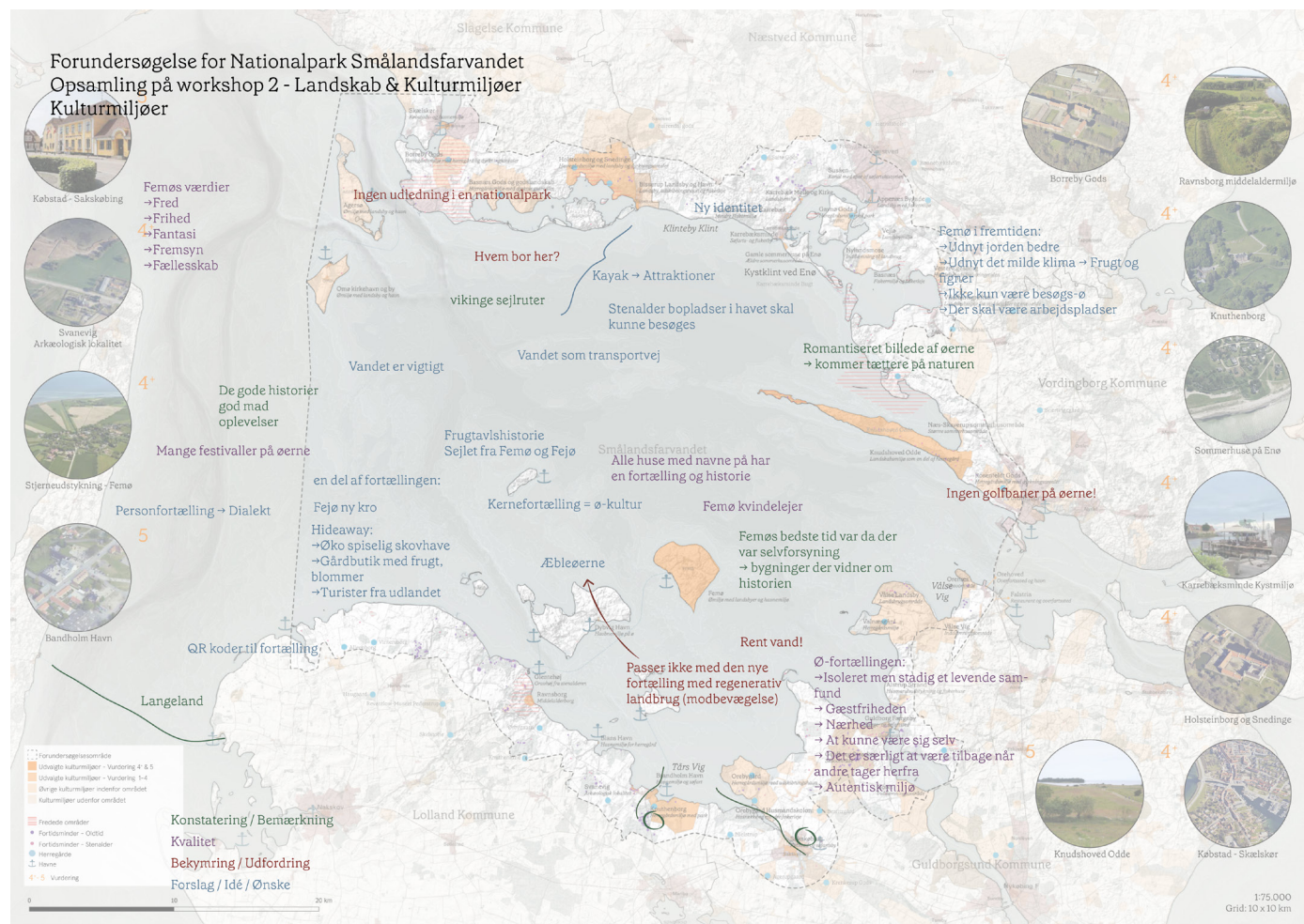
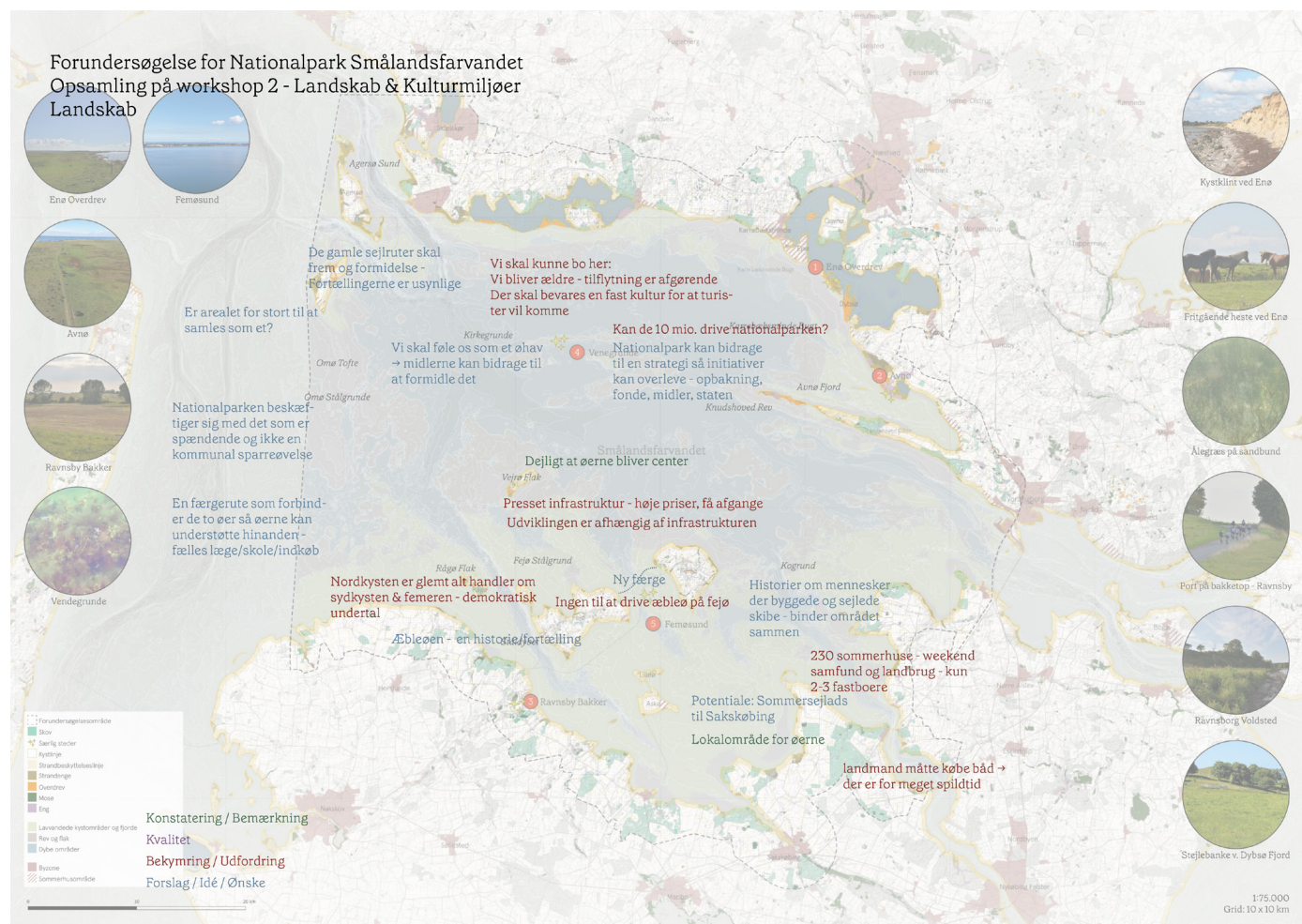

Digitaliserede bordkort med inputs

Digitaliserede bordkort med inputs

Vandet

- Historier om mennesker der byggede og sejlede skibe - binder området sammen
- Ankomstcenter (sejlkлуб)
- Museum
- Vandet er vigtigt
- Stenalder bopladser i havet skal kunne besøges
- Kayak → Attraktioner
- Potentiale: Sommersejls til Sakskøbing
- Dykkermuligheder?
- Havsafari?
- Nationalpark Rundfart
- Havhavne ønskes
- Hvordan formidler man havlandskabet? (Snorkle)
- Tursejls!
- Havcamping
- → Kajak
- → Dykkere
- Ny turisme
- → Oplevelse af havlandskabet
- Onsevig havn
- → Potentiale på stedet
- → Snævert udpegningsgrundlag
- Fokus på vand:
- → Oplevelser med vand
- → Dyreliv
- → Vandaktiviteter
- → Sejls, kurser, skole
- → Ture og forbindelser over vand
- At se landskabet fra havet
- Kunne man åbne op for vandet?
- De gamle sejlruter skal frem og formidelse - Fortællingerne er usynlige
- Smukkeste sejlroute i DK?
- Fiske
- Havlandskabet forbinder landet
- Global udskibning (sejls?)
- Lokalt museum (moderne)
- Kulturhistorie der peger mod vandet
- (- herregårde)
- Husbåd i havn

Miljø

- Forurening
- Havdambrug svært for lokale
- Iltsvind
- Er sælerne væk?
- Luk værket!
- Forurening høre ikke til i en nationalpark
- Pas på vandet - pas på havet
- Kan ikke lide landskabet fordi det ikke bliver bevaret - savner mere kystbevaring
- Ingen udledning i en nationalpark
- Rent vand!
- Kobbervulfat
- Storm og vind har gjort indhug på skov og plantager

Natur

- Fugleliv
- Strandeng
- Sletter (fugle hotspot)
- Ålegræs
- Mose
- Grønbroget tudse
- Bevaring af arter f.eks. sommerfugle
- Naturområde
- En kombination af kultur/natur
- Fugle!
- Naturen har stor betydning for hverdagen
- Skov langs kysten - beskyt vand
- Skov overfor udsigt
- Spændende, men ingen adgang (Rågø)
- Naturområde (Rågø)
- Hvad sker der her? (Rågø)
- Havørn

Øerne

- De gode historier, god mad, oplevelser
- Mange festivaller på øerne
- ØERNE
- Udsigt mod Femø
- Udsigt mod lilleø
- ALLE ØERNE
- Personfortælling → Dialekt
- Bedre samarbejde
- Øhop
- Dejligt at øerne bliver center
- Ny færge
- Lokalområde for øerne
- Vi skal føle os som et øhav → midlerne kan bidrage til at formidle det
- Cirkel om øerne - kort 1 (Sammenhold?)
- Cirkel om øerne - kort 2 (Sammenhold?)
- Cirkel om øerne - kort 3 (Sammenhold?)
- Alle huse med navne på har en fortælling og historie
- Kernefortælling = ø-kultur
- Femøs værdier, Fred, Frihed, Fantasi, Fremsyn, Fællesskab
- Hideaway: Øko spiselig skovhave, Gårdbutik med frugt, blomster, Turister fra udlandet
- Ny identitet
- Femø i fremtiden: Udnyt jorden bedre, Udnyt det milde klima → Frugt og figner, Ikke kun være besøgs-ø, Der skal være arbejdspladser
- Ø-fortællingen: Isoleret men stadig et levende samfund, Gæstfriheden, Nærhed, At kunne være sig selv, Det er særligt at være tilbage når andre tager herfra, Autentisk miljø
- → Landsomhed - Tiden går langsommere

Landbrug og frugtavl

- Gammel frugtcentral → formidlingspotentiale
- Potentiale for et frugtavl museum - 'Moderne fortælling'
- Æbleøen - en historie/fortælling
- Det der gjorde øerne til rige samfund: Frøavl, Frugtavl, Rodfrugtavl
- Meyer & henrik - Vin & æbler
- Frugt blev solgt til købmanden og solgt til grosseren
- Sukkerøerne blev sejlet ind til sakskebøing
- Plantager på fejø: Forår: Flowershow - Efterår: Plukning
- Historisk: International fruit farm, Kibutz - svært, Pæreavler oplært fra holland og inspiration fra england
- Alle efterkommere fra fejø har haft en frugtavl i familien
- Solbær
- Løg - kæmpe ting på fejø
- Mere frugtavl
- Femø: Persille, Kornblomster, Jordbær, Hvidkål frø, Roefrø
- Frugtsalgsforening → en fortælling (andelsforening)
- Frugt blev solgt til købmanden blev solgt til grosseren
- Syddanmark: Frugt og bær
- Marmelade og honning
- Vejrforhold: Ingen nattefrost i foråret, Frugtavl, Rodfrugtavl
- Æblets dag 11. oktober
- Stationsby - Frugttransport
- Ingen til at drive æbleø på fejø
- Frugtavlshistorie: Sejlet fra Femø og Fejø
- Passer ikke med den nye fortælling med regenerativ landbrug (modbevægelse)
- Fejøfrugt: Blommer, æbler, pære
- Nye sorter tilpasset forbrugeren
- Vin, cider, most
- højsæson - 2-3 lastbiler om dagen - kæmpe lager i frugtcentral

Landskab

- Opmærksomhedspunkt (Knudshoved)
- Flot
- Karakteristisk
- Luksus
- Indæmningslandskabet er karakteristisk!
- Herregårdslandskaber
- En kombination af kultur/natur
- Strandvolde
- Dynamikken i landskabet
- Fantastiske områder (Enø/Avnø)
- Udsigtspunkter: Viksnæs, Valnæs
- Fokus på fortællingerne om landskabets dannelse
- Unikt varieret landskab
- Resourcerigt landskab
- Ny turisme → Oplevelse af havlandskabet
- Stierne - Kom ud i landskabet
- Bekymring ift. udfordring med adgang til områder
- Variation i landskab - kuperet terræn
- At se landskabet fra havet
- Klinerne
- Kyst
- Kysten!
- Høje punkter udpeget af borgere (20 m)
- Smuk tur
- Bakkerne er særlige!
- Bækken

Formidling

- Vi skal føle os som et øhav → midlerne kan bidrage til at formidle det
- Fejøl ny kro
- Velkomstcenter i frugtcentral
- ankomstcenter (sejlkub)
- Gammel frugtcentral → formidlingspotentialer
- Kender mange udpegninger - men spændende at lære flere at kende
- Formidling er fedt!
- Kort
- Lydguides
- QR koder til fortælling

Kulturhistorie

- Vikinger sejlruter
- Udpegninger er spændende bl.a. Bandholm
- Forsvarsværker er karakteristiske
- Livet med/ved vandet i relation til nutidens udfordringer
- Indæmningslandskabet er karakteristisk!
- Udskiftninger
- Jagt / Fiskeri også i relation til herregårdslandskabet
- Fund af arabiske mønter (handel historisk)
- Kontakt til omverdenen over havet (historisk)
- Spændende at der er spor fra mennesker så langt tilbage
- Fossile stenalderskrov
- Bandholm gravhøje
- Stier som kulturhistorisk arv
- Kulturhistorie der peger mod vandet men ikke Herregårde
- Mangler arkæologiske undersøgelser
- Museum
- Både spor af kultur og natur - Landbrug er også landskab
- Stjerneudstyknin
- Slægtsforskning mellem alle tre øer: Befolkningen er historisk forbundet
- Stynede popler er kulturlandskab
- Hvor er kirkerne i denne historie?
- Stenalder bopladser i havet skal kunne besøges
- Godt med varieret kulturarv / oplevelser
- Keramikby - sakskeby
- Udpegning af herregårdslandskab af borger
- Udskiftninger, Landskab, Transport
- Madkultur
- Historier om mennesker der byggede og sejlede skibe - binder området sammen
- Frilandsmuseet-agtigt
- moderne lokalmuseum
- Bådbygning
- Pæreskuder
- Moderne kulturhistorie
- Jazz
- kvindelejr

Samfund

- Hvordan kan man tiltrække beboere?
- Presset infrastruktur - høje priser, få afgange
- Udviklingen er afhængig af infrastrukturen
- En færgeruter som forbinder de to øer så øerne kan understøtte hinanden - fælles læge/skole/indkøb
- 230 sommerhuse - weekend samfund og landbrug - kun 2-3 fastboere
- Vi skal kunne bo her:
- Vi bliver ældre - tilflytning er afgørende
- Der skal bevares en fast kultur for at turister vil komme
- Hvordan kan vi arbejde med affolkning?: Skattepolitik, Gør at man kan opretholde et liv i yderområder og stoppe affolkning
- Nordkysten er glemt alt handler om sydkysten & femeren - demokratisk undertal
- Ny færge
- Nationalpark kan bidrage til en strategi så initiativer kan overleve - opbakning, fonde, midler, staten
- Femøs bedste tid var da der var selvforsyning
- → bygninger der vidner om historien
- vingård - kibutz til unge
- Femølejerer - de passer sig selv, drenge til de er 10 år, Krea, sport, LGBTQ, Børn

Øvige

- Kan de 10 mio. drive nationalparken?
- Lidt svært ved at se den samlende fortælling
- Ingen golfbaner på øerne!
- Hund i snor!
- Der skal være plads til landbruget!
- Nationalparken beskæftiger sig med det som er spændende og ikke en kommunal sparreøvelse
- Er vi statister i nationalparken?
- Lidt svært ved at se den samlende fortælling